

חלק ג: הבעה – כתיבת פסקת השוואה

הנחיות לכתיבת פסקת השוואה

עד כאן עסקנו בהשוואה כפעולת חשיבה, שאותה הפעלנו באמצעות מפת חשיבה מילולית ובעזרת מארגן חשיבה גרפי. הפעלנו אותם שני מארגני חשיבה להשוואה (הפתוח והממוקד) במגוון של נושאים. מארגן החשיבה הגרפי מכוון את החשיבה במהלך ביצוע ההשוואה, ויכול לשמש אותנו גם לאחר שסיימנו את ההשוואה וגזרנו מסקנה או החלטה. הכיצד? המארגן המלא מהווה נקודת מוצא לכתיבת פסקת השוואה, שתשמש להעברת המידע והמסקנות על אודות המושגים לאנשים אחרים.

תהליך ההמרה של הנתונים ממארגן החשיבה לפסקת ההשוואה מזמן לתלמיד הזדמנות נוספת לעבד את הנתונים שאסף, ולהעמיק את ההשוואה. כזכור, עיבוד של הנתונים כבר בוצע על ידי התלמיד בשלב גזירת המסקנה.

בחלק זה נראה כיצד לכתוב פסקת השוואה על סמך הנתונים שבמארגן. הכוונה היא לבסס את הפסקה על נקודות דמיון ושוני, ולהביע אותן במשפטים שלמים בצורה מסודרת והגיונית. יושם דגש גם על שימוש בקישוריות, כלומר, בשפת ההשוואה לצורך קישור בין משפטי הפסקה. האתגרים העיקריים הניצבים בפני התלמיד בכתיבת פסקת השוואה הם העברת מסר ברור והצגת נתונים כך שיובילו את הקורא להבנת המסקנה של הכותב. על התלמיד להחליט אילו מבין הנתונים חשובים יותר ואילו חשובים פחות; מה תומך במסקנה ומה מחליש אותה; האם והיכן לשלב מילים משפת ההשוואה; כיצד לשמור על לכידות הפסקה, כלומר לדאוג לכך שכל המשפטים יתייחסו לנושא ההשוואה ועוד. מעבר לכך קיימים אתגרי כתיבה רגילים, כמו שמירה על איות נכון ועל כללי דקדוק, תחביר ופיסוק.

לאור האתגרים שנמנו, משימת הכתיבה של פסקת השוואה מזמנת עבודה על פי שלבים מוגדרים וברורים.

כתיבת משפטי השוואה

כתיבת משפטי השוואה כרוכה בהצגת שני מושגים, והתייחסות לקיומו של דמיון או של שוני ביניהם. אפשר לנסח משפט השוואה באמצעות מילים של שפת ההשוואה (המכונות לעתים "מילות קישור"), וניתן גם להציג את שני המושגים בצמד משפטים ללא מילות קישור. במקרה כזה מדובר על צמד משפטים רגילים (כל אחד בפני עצמו אינו משפט השוואה), שהעמדתם בזה אחר זה מעוררת השוואה.

כתיבה באמצעות מילים של שפת ההשוואה (מילות קישור)

לפניכם התחלות של משפטים, שיש בהם מלים של שפת ההשוואה (אמצעי קישור להבעת השוואה). השלימו את המשפטים:

1. קריאת טקסטים בצג המחשב אינה בריאה לעיניים, ואילו

מזג האוויר היום דומה ל :

4. תלמידים רבים חושבים ששיעורי בית מזיקים לבריאותם. לעומתם

5. אני אף פעם לא מלמד כפי

כתיבת צמדי משפטים ללא מילות קישור

יש משפטי השוואה שלא מופיעים בהם אמצעי קישור מפורשים. למשל:

הקפה חם. התה קר.

ברור שמתבקשת כאן השוואה בין התה לקפה, למרות שאין אמצעי קישור גלויים. קורא מיומן מבחין בקיומן של השוואות גם בלי מילות קישור מפורשות.

והנה דוגמאות נוספות:

- רבים תומכים בסלילת כביש חוצה ישראל. יש המותחים ביקורת חריפה על סלילתו.
- רפי שר במקהלה. דני שר במקלחת.
- בשנה שעברה הפסידה החברה 30 מיליון ש"ח. השנה הרוויחה החברה 40 מיליון ש"ח.

בתנ"ך מופיעות דוגמאות רבות של השוואות סמויות ללא מילות קישור.

"מלכות כל עולמים, וממלתך בכל דור ודור." (תהילים)

"זכר צדיק לברכה, ושם רשעים ירקב." (משלי)

"החכם עיניו בראשו, והכסיל בחושך הולך." (קהלת)

"אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד." (משלי)

במהלך כתיבת משפטי השוואה, חשוב להקפיד על כך ששני חלקי המשפט יתייחסו לאותו קריטריון (לעתים קוראים לכך "שמירת איזון" בין שני החלקים). למשל, "השמים אתמול היו בהירים, ואילו היום יהיה מעונן". שני חלקי המשפט מתייחסים לאותו קריטריון – מצב השמים. והנה דוגמה נגדית: "השמים אתמול היו בהירים, ואילו היום יהיה חם" – במקרה זה אין התייחסות לאותו קריטריון, ולמרות מילת ההשוואה המקשרת בין שני חלקי המשפט, אין זה משפט השוואה תקין.

כיצד יכולים תלמידים לבדוק האם משפט ההשוואה הוא תקין (בהיבט האיזון)? אפשר לשאול: האם קיימת שאלה, ששני חלקי המשפט עונים עליה? אם כן, משפט השוואה תקין. למשל: מה מצב השמים? [אתמול- בהירים, היום- מעוננים].

תרגיל

לגבי כל אחד מן המשפטים הבאים:

- א. נסו לנסח שאלה, ששני חלקי המשפט עונים עליה.
- ב. קבעו בעקבות זאת, אם קיים איזון בהשוואה במשפט.
- ג. אם המשפט אינו מאוזן, הציעו נוסח אחר שבו קיימת השוואה מאוזנת.

1. מבחן הבגרות בהיסטוריה היה קל, ואילו מבחן הבגרות בכימיה היה קשה במיוחד.

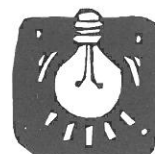
2. מבחן הבגרות בהיסטוריה היה קל, ואילו מבחן הבגרות בכימיה ארך שלוש שעות.

3. למבחן הבגרות בהיסטוריה ניגשו 35 תלמידים, וגם למבחן הבגרות בכימיה ניגשו 35 תלמידים.

4. כל יום אני לומד עד השעה שתיים. היום אני בטיול עד השעה שתיים.

5. כל יום אני לומד עד השעה שתיים. היום אני לומד עד השעה שלוש.

6. כל יום אני לומד עד השעה שתיים, ואילו אחותי לומדת עד השעה אחת.

למחשבה

מה למדתם מן התרגילים הללו?

כתיבת פסקת השוואה

במעבר בין ניסוח משפט השוואה לניסוח קטע או פסקת השוואה, יש מספר נקודות הראויות לתשומת לב. כמו בעריכת משפטי השוואה בודדים, כך גם בכתיבת קטע, חשוב לאזן בין שני החלקים בהשוואה, כלומר, לדאוג לכך ששאלות המקבלות תשובה בהתייחס לאחד המושגים, יזכו לתשובה גם בהתייחס למושג השני.

קיימים שלושה מרכיבים יסודיים בפסקת השוואה:

1. משפט פותח – הצגת הפריטים המושגים וייחוסם לקבוצה מסוימת ("משפט מכליל")
2. גוף הפסקה – הצגת הדומה והשונה
3. משפט סיכום – החלטה או הכרעה בין שני המושגים, או הסקת מסקנה/ות מתוך ההשוואה

מבנה וארגון גוף הפסקה

קיימות מספר דרכים לכתיבת השוואה. דרך אחת היא הצגה מפורצלת או מעמתת. לאחר משפט מכליל מובא תיאור שלם, בחטיבה אחת, של אחד המושגים, ובהמשך, בחטיבה נפרדת (תוך שימוש במילה או במילות קישור מתאימות), מובא תאור של המושג השני. משפט הסיכום מציג את המסקנה, או את הבחירה בין המושגים.

הצגה מפוצלת/מעמדת

1. משפט פותח (מכליל) המתייחס ל- א' ול- ב'.
2. תיאור מושווה א' לפי קריטריונים 1, 2, 3...
3. תיאור מושווה ב' לפי קריטריונים 1, 2, 3...
4. משפט סיכום

דוגמה

- להלן פסקת השוואה המתייחסת לשני סרטים. שימו לב לכך ש:
- המשפט המכליל מייחס את שני הסרטים לקבוצה "סרטים שמוצגים לראשונה השבוע בישראל".
 - כל אחד מן הסרטים מתואר בהתאם לשלושה קריטריונים: סוג הסרט, למי הוא מיועד, אורך הסרט.
 - הקריטריונים הללו מופיעים באותו סדר לגבי כל אחד משני הסרטים.
 - משפט הסיכום מתאר בחירה מומלצת באחד מן הסרטים.

אחת האפשרויות לבילוי משפחתי היא יציאה לסרט. שני הסרטים "א" ו"ב" מוצגים השבוע לראשונה בישראל. סרט א' הוא סרט מתח רציני עם הרבה "אקשן". האפקטים החזותיים בסרט ראויים לציון. סרט זה מתאים למשפחות עם ילדים מעל גיל 13. אורך הסרט 140 דקות.

סרט ב' לעומתו, הוא סרט מצוייר מוסיקלי מצחיק, עם מוסר השכל, שמתאים לכל הגילאים. אורך הסרט הוא 75 דקות. למשפחה צעירה המעוניינת לצפות בסרט, מומלץ לבחור בסרט "ב".

דרך אחרת לארגון הקטע היא לשלב את שני המושווים סביב הקריטריונים. אחרי משפט פתיחה מכליל, כותב על אודות שני המושווים לאור הקריטריון הראשון, תוך שימוש במילות קישור להשוואה. אחר כך בוחנים את שני המושווים לאור הקריטריון השני, וכך הלאה. בסיום כותבים משפט מסכם להשוואה.

הצגה משולבת

1. משפט פתיחה מכליל
2. בדיקת שני המושווים לאור קריטריון 1
3. בדיקת שני המושווים לאור קריטריון 2
4. בדיקת שני המושווים לאור קריטריון 3
5. משפט סיכום

נציג כאן את אותו קטע על שני הסרטים במבנה משולב:

אחת האפשרויות לבילוי משפחתי היא יציאה לסרט. שני הסרטים "א" ו"ב" מוצגים השבוע לראשונה בישראל. סרט א' הוא סרט מתח רציני עם הרבה "אקשן". סרט ב' לעומתו, הוא סרט מצוייר מוסיקלי מצחיק, עם מוסר השכל. בסרט א' יש קטעי אלימות והוא מתאים רק לילדים מעל גיל 13, ואילו סרט ב' רך יותר ומתאים לכל הגילאים. האורך של סרט א' הוא 140 דקות. סרט ב' קצר יותר: אורכו 75 דקות. למשפחה צעירה המעוניינת לצפות בסרט מומלץ לבחור בסרט "ב".

תרגילים

התרגילים הבאים נועדו לעודד את היכולת להשתמש בשני מבני הכתיבה: פסקת השוואה מפוצלת ופסקת השוואה משולבת.

1. כתבו פסקת השוואה על ההבדלים בין שימוש בטלפון רגיל לשימוש בטלפון סלולרי. מומלץ לקבוע מראש את מטרת ההשוואה ואז לבחור את שלושת הקריטריונים המרכזיים.

בפעם הראשונה כתבו את הפסקה בהצגה מעמתת.
בפעם השנייה השתמשו בהצגה משולבת לכתיבת אותה ההשוואה.

השוואה בהצגה מעמתת:

ההשוואה בהצגה משולבת:

2. לאחר שכתבתם, בדקו אם כל אחת מן הפסקאות מכילה את שלושת המרכיבים היסודיים של פסקת השוואה. סמנו את השלבים השונים.

3. מתי, לדעתכם, ראוי להשתמש במבנה המפוצל, ומתי במבנה המשולב?

המרכיבים של פסקת השוואה

כפי שהזכרנו לעיל, כל פסקת השוואה חייבת לכלול את המרכיבים הבאים:

1. משפט פותח – הצגת הפריטים המשווים וייחוסם לקבוצה מסוימת ("משפט מכליל")
2. גוף הפסקה – הצגת הדומה והשונה
3. משפט סיכום – החלטה או הכרעה בין שני המשווים, או הסקת מסקנה/ות מתוך ההשוואה

כעת, נטפל בכל אחד מן השלבים הללו בהרחבה ובפירוט.

1. הפתיחה

בפתיחת הפסקה, מומלץ לפרוש לפני הקורא את מטרת הכתיבה (אפשר לקרוא לעניין זה "הבהרת כוונות"). לעתים הדבר נעשה באופן גלוי ומפורש, ולעתים באופן סמוי. למשל, משפט הפתיחה של הפסקה על שני הסרטים היה:

"אחת האפשרויות לבילוי משפחתי היא יציאה לסרט"

ורק לאחריו הופיע המשפט שהתייחס ישירות לשני המשווים, וקשר אותם בהיבט מכליל ("מוציגים השבוע לראשונה בישראל"). משפט הפתיחה יוצר ציפייה אצל הקורא, ומרמז לו שהפסקה עומדת לעסוק בסרטים. ההקשר הכללי יותר (מיקומה של פסקה כזאת בטור של ביקורת קולנועית בעיתון, למשל) יחדד אצל הקורא את הציפיות ויבהיר לו את המטרות של הפסקה: להמליץ על סרט כזה או אחר כבילוי משפחתי.

אם כן, ראוי שבפתיחת הפסקה יופיעו:

1. שני הנושאים להשוואה שינוסחו במשפט מכליל
2. מטרת ההשוואה: לשם מה משווים?

כתיבת פסקת השוואה דורשת מיקוד ויכולת תמצות, בניגוד לכתיבת חיבור השוואתי שבו ניתן להרחיב ולפרט. זו הסיבה לכך שרצוי למקד את הקורא בפתיחה במטרת ההשוואה ובפריטים המשווים, ולמקם אותם בהקשר המתאים (משפט מכליל). ניתן גם לציין את הקריטריונים העיקריים שבהם יעשה שימוש בהמשך.

לדוגמה

למרות הקרבה המשפחתית בינינו, אני שוני מאחי בכמה דברים בולטים:
במראה, בדיבור, ובלבוש.

המושווים:	אני ואחי
היבט מכליל:	קרבת המשפחה
מטרה סמויה:	(אני עומד לספר לכם על עצמי ועל אחי)
קריטריונים עיקריים:	מראה, דיבור, לבוש

בפתיחה כשלעצמה אפשר לגוון ולהתחיל בדרכים שונות.
אפשר להציג בפתיחה את שני המושווים בצורה מפורשת:
"בפסקה זו אני מתכוון להשוות בין הכסא שלי לכסא של המורה. שניהם עוצבו מתוך
שיקולי דעת רבים. מתוך ההשוואה אני מעוניין ללמוד על עיצוב כסאות לנוחיות
האדם."

המושווים:	הכסא שלי והכסא של המורה
היבט מכליל:	עוצבו מתוך שיקולי דעת רבים
מטרה:	ללמוד על עיצוב כסאות לנוחיות האדם

או:
"קבוצות ספורט רבות בוחרות בדמויות של חיות על מנת לייצג את עצמן. גם האריה
וגם הנמר נבחרו לייצג קבוצות שונות. פסקה זו תעסוק בהשוואה בין אריות לנמרים,
על מנת לבחור אחד מבעלי החיים הללו לסמל קבוצת הכדורגל של בית הספר."

תרגיל

השלימו את החסר ביחס לפתיחה האחרונה:

המושווים: _____

היבט מכליל: _____

מטרה: _____

אפשר להתחיל את הפסקה בצורה אחרת, אולי מקורית יותר, שעוטפת את הכוונה
להשוות בניסוח מושך:
"יש מספר דרכים להגיע לירושלים. נסיעה באוטובוס ונסיעה במכונית הן הדרכים
המקובלות יותר. למרות ששתיהן משיגות את אותה המטרה, עדיין קיימים הבדלים
ביניהן. בחיבור זה ננסה לעמוד על הבדלים אלה."

תרגיל

המושגים: _____

היבט מכליל: _____

מטרה: _____

או:

"אני אוהב לשחק כדורגל וגם כדור סל. לפעמים קשה לי להחליט באיזה משחק לשחק בהפסקה."

תרגיל

המושגים: _____

היבט מכליל: _____

מטרה: _____

ניתן גם לפתוח בשאלה:

"מתי בפעם האחרונה כתבת עבודה בעט? כמעט כל הילדים בכיתה שלנו מכינים את העבודות שלהם במחשב. חיבור זה יעסוק ביתרונות של כתיבה בעט בהשוואה לעבודה במחשב."

תרגיל

המושגים: _____

היבט מכליל: _____

מטרה: _____

דרך נוספת לפתוח פסקה היא לתמצת את מסקנת ההשוואה (בכך מצהירים בעצם על מטרת הפסקה; עדיין, בפתירה צריכה להופיע הצגת המושגים עם היבט מכליל):

- "עד שנשעתי לטבריה, לא ידעתי שהעיר צפת היא עיר קטנה".
- "ברצוני להראות שבמלחמת יום הכיפורים השגנו יותר מאשר במלחמת ששת הימים."

- "מתברר, שיותר קל להסתובב במרכז העיר ברגל ולא במכונית."
- "כל חיי גדלתי בתחושה שהעיר שלי היא היפה ביותר בעולם. לפני שבוע סבא לקח אותי לירושלים. עכשיו אני בטוח שירושלים היא עיר הרבה יותר יפה מעיר הולדתי."

אם התלמידים מתקשים לנסח פתיחה טובה, בשלב הראשון כדאי למורה לעזור ולתת פתיחות שונות שהילדים יוכלו לבחור מביניהן. בשלב מאוחר יותר, אפשר להכליל בפני התלמידים את סוגי הפתיחות השונות:

1. פתיחה רגילה (שאחריה משפט מכליל): "בחיבור הזה אשווה בין....."
או:
"מתוך השוואה בין החברות אגד ודן..."
 2. משפט מכליל המקבץ יחד את שני המושגים: "מתוך כל היונקים, הכלב והחתול תופסים מקום חשוב בקרב חיות הבית."
או:
"אפשר להביע תודה באמצעות מכתב או בשיחה אישית. יש הבדלים רבים בין השתי הדרכים."
 3. שאלה (הכוללת בתוכה היבט מכליל): "באיזה מקום כדאי לי ללמוד: בחדר או בספריה?"
או:
"מתי הנגר משתמש בברגים ומתי הוא משתמש בדבק?"
- כמובן, ייתכנו עוד סוגים של פתיחות. אפשר ורצוי לעבות את רשימת הפתיחות בהמשך, יחד עם התלמידים.

תרגילים

נסחו פתיחות שונות להשוואות הבאות:

צפייה בסרט והאזנה לקונצרט

המשחקים שח-מט ושש-בש

אביב גפן ומתי כספי

2. גוף הפסקה

גוף הפסקה יכול כלל שלוש עד ארבע משפטים. המטרה כאן היא לבחור, מתוך ההשוואה המפורטת שבוצעה את הקריטריונים שבהם מעונינים להתמקד בפסקה, ולהחליט באיזה מבנה יוצג המידע: מפוצל או משולב. חשוב להשתמש באמצעי קישור מתאימים (מלים משפת ההשוואה) על מנת לסייע לקורא להיעזר במבנה שבו משתמשים.

אתגר הכתיבה הקיים בשלב זה הוא המרת נקודות דמיון ושוני מן המארגן הגרפי למשפטים שלמים בפסקה. בתחילה, רצוי להתייחס לנקודות המשמעותיות יותר. אם קיימות בהשוואה נקודות דמיון ושוני משמעותיות רבות, אפשר לשלב בפסקה דפוסים של דמיון ושוני, המתייחסים בזמנית למספר נקודות.

מבנה של דמיון ושוני

נציע כאן אפשרות שלישית למבנה הפסקה. מבנה זה מבליט היבטים של דמיון ושוני והוא מתאים במיוחד לכתיבת חיבורים השוואתיים.

אם עולה מן ההשוואה שהדברים שונים במהותם, מומלץ לפרט קודם את נקודות הדמיון, ואחר כך לפרט את נקודות השוני. מבנה גוף החיבור הוא לפיכך:

- משפט להצגת נקודות הדמיון ["לכאורה א' וב' דומים למדי..."]
- פירוט נקודות דמיון 1, 2, 3 בין שני המושגים
- משפט להצגת נקודות השוני ["מתוך עיון מדויק מתבררים ההבדלים הבאים:"]
- פירוט נקודות שוני 4, 5, 6, בין שני המושגים

אם ההשוואה נערכת על דברים דומים במהותם, מומלץ להתחיל בנקודות השוני. מבנה גוף החיבור יהיה אז:

- משפט להצגת נקודות השוני ["לכאורה א' וב' הם שני דברים רחוקים זה מזה..."]
- פירוט נקודות שוני 1, 2, 3 בין שני המושגים

- משפט להצגת נקודות הדמיון ["מי שמעיין לעומק יכול לזהות ש....."]
- פירוט נקודות דמיון 4,5,6, בין שני המושגים

3. סיכום - הסקת מסקנות

משפט הסיכום של פסקת ההשוואה אמור לקשור יחד את שני המושגים, או לבחור ביניהם, באמצעות ממצאי ההשוואה.

כאן נדרש התלמיד לפרט את המסקנה העיקרית העולה מתוך ההשוואה. אם מטרת ההשוואה היתה לבחור או להחליט בין שני הדברים, אז על התלמיד כאן לרשום את ההחלטה, ולנמק אותה. אם מטרת ההשוואה היתה העמקת ההבנה, אז על התלמיד לרשום את הממצאים העיקריים שהעלה מתוך ההשוואה כתובנות או מסקנות.

הערה לסיום:

עסקנו בחלק זה ב"מתכון" לכתיבת פסקת השוואה. איננו מתכוונים לומר שזו הדרך היחידה לטפל בנושא זה. נקודת המוצא היתה פעולת השוואה שבוצעה באמצעות מארגן חשיבה גרפי, ותרגום התפוקה בו לפסקה. הראינו שאפשר לבצע את הפעולה הזו באופן שיטתי ומודרך.